

PEDAGOGICKÉ PŮSOBENÍ EMY DESTINNOVÉ

Nikola Šedinová Slabáková

Souhrn

Text pojednává o životním období pěvkyně Emy Destinnové spojeném s výukou zpěvu.

V kontextu pěveckých začátků umělkyně, jejich pedagogů a výuky je přiblížena pedagogická práce umělkyně samé.

Klíčová slova

Ema Destinnová, Marie Loewe-Destinn, zpěv, výuka

PEDAGOGICAL ROLE OF EMY DESTINN

Abstract

The text deals with the life period of Emy Destinn connected with her role as a voice teacher. Her educational work is presented in the context of Destinn's early singing career, her teachers and teaching.

Key words

Emy Destinn, Maria Loewe-Destinn, singing, teaching

1 Úvod

Není nutné v tomto příspěvku poukazovat na umění a životní příběh Emy Destinnové, jeho variabilita publikační, filmová a výtvarná je více než výmluvná. Zajímavou, a ve svém celku jednou z posledních jejího života, je oblast pedagogická, tedy snaha, ať už jakkoli motivovaná, o výuku zpěvu.

2 Pěvecké školení

Jméno Emy Destinnové (rozené Kittlové) i její pěvecké školení je spojeno s mezzosopranistkou Marií von Dreger-Loewe Destinn (11. 4. 1838–16. 6. 1921).

Škola manželů Loeweových, kromě desítek pěveckých škol tehdejší Prahy, konkurovala škole Františka Pivody a ve stejném způsobu výuky zpěvu, tj. principem italské výuky bel canta, institucím Morice Wallersteina a Franze Emericha.

Učitelka Emy Destininnové (po níž, jak je všeobecně známo, její žačka převzala pseudonym Destinn¹) zakusila své první úspěchy v Německé opeře v Budapešti. V letech 1861–1866 byla členkou Vídeňské dvorní opery, v tomto období (1864) hostovala v londýnské opeře Covent Garden. Po sňatku s Thomasem Loewem (1844–1919), korepetitorem Vídeňské opery, přesunula své působení roku 1866 do Itálie, kde v letech 1866–1868 vystupovala pod jménem Maria Destinn jako sólistka La Scaly a hostovala v dalších italských divadlech. V roce 1868 slavila v Padově obrovský úspěch jako Fides v Meyerbeerově *Proroku* a 1871 zpívala v Teatro Comunale v Bologni Ortrudu v italské premiéře Wagnerova *Lohengrina*, 1876 rovněž v prvním uvedení, a také v témž divadle, roli Adriana v opeře *Rienzi* stejného autora. K jejím dalším velkolepým kreacím patřila Favoritka v Donizzetiho stejnojmenné opeře a Zaida v opeře *Don Sebastiano* stejného autora, především však Eboli v opeře *Don Carlos* Giuseppe Verdiho. Díky tříoktávovému rozsahu svého hlasu náležely k jejím rolím i sopránové partie z nichž nejznámější byla Selika v Meyerbeerově *Africance*. V roce 1880 měla ve Veroně svůj poslední jevištní výstup. Pak se s manželem usadila v Praze a vedla pěveckou školu², kde byly jejími nejslavnějšími žačkami sopranistka Růžena Maturová a zmíněná Ema Destininnová. Z Prahy se manželé odstěhovali do rakouského Klagenfurtu. Poslední dochovaný dopis Marie Loewe-Destinn (není bez zajímavosti, že dopis je datován 12. 6. 1921, Marie Loewe-Destinn zemřela o několik málo dnů později 16. 6. 1921) je archivován v divadelním oddělení Národního muzea pod číslem 1983 a adresován Emě Destininnové. Některé výňatky z jeho německé originální verze zde překládám³.

¹ Zeit, březen 1907: „Mé příjmení Kittlova nikdy se mi nelíbilo. Ani se ke mně nehodí. V Drážďanech nevrážili na mne pro můj slovanský původ a drážďanské listy psaly, že se divadlo poslovanštuje. Abych po těchto útocích nevystoupila opět s tímž jménem, zvolila jsem si jméno Destininnová po své učitelce. Telegraficky jsem si vyžádala souhlas, telegraficky došla odpověď souhlasící.“

² Dům, ve kterém byl byt manželů Loeweových (nyní ulice Washingtonova, dříve Městský park) dnes již nestojí. Na jeho místě je Petschkův palác.

³ Tamsweg, 12. 6. 1921, u baronky Büddenbrockové: „Milá Emmy, nyní Vám chci přece adresovat pár řádků ... něco o Vaší staré učitelce povyprávět, snad mi odpovíte. Hodně, ano velmi dlouho jsme si již nenapsaly, což je vlastně skutečně smutné pro nás obě, zvláště pro mě. Jak bylo možné Vaše mlčení, které mému ubohému choti způso-

Pěvecky se Ema Destiniová u Marie Loewe-Destinn školila v letech 1892 - 1897, od roku 1893 byla současně členkou dramatické školy Národního divadla a žačkou Otýlie Sklenářové Malé. Z dochované korespondence je zjevné, že Destiniová měla hodiny zpěvu denně. I po skončeném soustavném školení, především v období berlínského angažmá, jí byl Thomas Loewe častým rádčem ve věcech s operním provozem spojených i osobních, Marie Loewe-Destinn pak souvisejících s pěveckou technikou. V divadelním oddělení je rovněž dochováno velké množství dopisů Thomase Loeweho Emě Destiniové, z období 22. 12. 1893–1. 1. 1912 jich je 108. Některé z jeho řádků stojí za uvedení: „Většinu oper můžete zpívat s jednou nebo dvěma zkouškami – pokud se Vám to podaří, pak vyděláte hodně peněz a budete mít pěkné místo. Měl jsem pravdu, když jsem agitoval proti české opeře? Byla by Vás věčná škoda.“ „Volám ve Vás umělkyni, mluvím k Vám ve jménu umění o které Vám jde nadevše, které Vaším životem nemáte znesvětit – nezruinujte Vaším privátním životem umělkyni.“ „Celá Praha se Vámi zabývá. Především české divadlo.“ „Denně před zrcadlem procvičit škály, s korepitemorem projít opery, a hlas udržovat stále dobrým cvičením, gáži uspořít a být dobré mysli.“

bilo tolik bolesti? Je už dva roky mrtv, jsem od té doby mnoho sama. Ze všech mých známých a příbuzných mi zůstala věrná jen má neteř, vlastně neteř ubohého Thomase, baronka Büddenbrock. ... Byla jsem u ní 3 měsíce a měla jsem se ohromě. Nyní jsem zase tady a ona o mě starou pečuje s tolikou láskou, že to není možno popsat. Nebudu ji ale nyní 3 měsíce obtěžovat, neboť také já musím zase domů, protože jsem si tam zřídila malou pěveckou školu. Co tomu říkáte ? Já stará, téměř 84letá žena . Bylo to jediné, co mě přivedlo na jiné myšlenky. Jsem tak přinucena se něčím zaměstnat. Víc jak 12 žaček nevezmu, a to mohu lehce zvládnout. ... Poslední čas jsem byla sklíčená, ale nyní, co se něčím zaměstnávám, je to mnohem lepší a doufám, že se to napraví. – Nyní, jak se Vám daří? Vaší rodině ? Jak ráda bych to od Vás samé slyšela. Vy přece víte nebo si vzpomene, že jsem se nikdy o soukromé poměry mých žaček nezajímala. Vaše umělecká dráha je přece velkolepá a rozradostňovala nás vždy víc a víc. Můj dobrý, dobrý muž Vám přál také vždy vše dobré... . Neumíte si ani představit, jak klidně zemřel. Sama jsem ho ošetřovala. Nikoho jiného nechtěl mít u sebe než mě. Usmál se na mě ještě a byl mrtvý. Celé to trvalo 2 minuty. Nemohla jsem tomu uvěřit, pochopit, seděla jsem u jeho postele. Byl to hluboko zasahující zážitek. Ještě dnes to nemohu chápat. Žijte dobře moje jediná, milá, hodná Emmy, a ať je to jakkoli, tisknu Vašeho ducha na své srdce, a jsem stále Vaše věrná Marie Loewe Destinn.“

3 Pedagogická praxe

Soustavně se Destinnová začala věnovat výuce zpěvu až v posledních letech života. Rozhodným důvodem bylo zřejmě i finanční zajištění, neboť vysoké honoráře potřebné k provozu strážského panství již nebyly. Spokojená s adepty se však nezdála. Dr. Jaroslav Salabovi-Vojanovi píše 1. března 1929 z Prahy: „V teple svého studia ve Vysočanském záměčku zkouším na různých lidech své umění profesorské – jsou to však už jen hlasové trosky rasy samým sportem nedochůdné. Když vzpomínám tři oktáv mezzosopránů své mistryně Marie Loewe-Destinn, pak je mi hořko – ty Wiltové, Schloeglové, Maternové – to vše zapadlo v neznámo. Teď exceluje snad jen několik obrovitých, ale krátkých hlasů a časem zmizí i ty a náhradu nám zaječí do rádia zoubkovaná píla.“ V jejích osobních záznamech, zachovaných v divadelním oddělení Národního muzea, je pod úvodní stránkou s nadpisem *Hodiny zpěvu dané od ledna do dubna 1929 ve Vysočanském sympatickém studiu Freyova zámku*⁴, uvedeno 17 jmen osob, z nichž 11 byla dána alespoň jedna hodina a u 6 z nich byl přezkoušen hlas.

⁴ Osudy rodiny barona Bedřicha Freye z Freyenfelsu mi byly poodhaleny rodinným příbuzným – vnukem druhé ženy barona Freye – Dr. Romanem Freyem von Freyenfels.

Otec Bedřich Frey st. (1835–1901) vlastnil v Praze ve Vysočanech cukrovar a rozsáhlá hospodářství na pozemcích ve Vysočanech, Kyjích a Satalicích. Byl to také on, kdo nechal roku 1880 zřídit v Praze první telefon ze svého obydlí do cukrovaru. Jeho syn Bedřich, majitel parní mlékárny, byl ve Vysočanech oblíben pro svou štedrost, dle vzpomínek Marie Martínkové hovořil, ač Němec, jen česky a v oblíbě měl také české písně. Jeho vysočanské sídlo, kde Ema Destinnová bývala hostem a dávala hodiny zpěvu, už nestojí, ustoupilo rozšiřování dnešní Freyovy ulice.

Ženou tohoto Bedřicha Freye byla, jak výše uvedeno, Jindřiška, také Jetty i Henriette, rozená Kittlová (27. 9. 1879–2. 12. 1945). Vysočanské panství vedla zdárně, na rozdíl od své sestry, která si ve Stráži nad Nežárkou s hospodářstvím počínala mnohem méně úspěšně. V roce 1920 koupil baron Frey zámek Primmersdorf v Rakousku, který navštěvovala Ema Destinnová (stávalo tu křídlo, na které hrála) i její manžel Josef Halsbach. Destinace byla vybrána také proto, aby nebyla vzdálena příliš od zámku ve Stráži nad Nežárkou a rovněž dispozici k rybolovu – obě sestry spolu rybařily na Dyji, což dokládá bambusová udice, nalezená na půdě zámku.

Jindřiška zemřela roku 1945 a Bedřich Frey kvůli německé národnosti musel Čechy, stejně jako rodina jeho budoucí druhé ženy, opustit. Oženil se s Marií Weissovou a usadil v Primmersdorfu. Majetek v Československu propadl státu, předtím však, ve své poslední vůli, určil za univerzálního dědice usedlosti a jmění (mlékárny ve Vysočanech, panského domu se zařízením, dvorů a polí ve Vysočanech, Kyjích a Satalicích, šperků a jiných cenností) svoji druhou ženu Marii von Freyfels ovdovělou Weissovou.

Za hodinu i za přezkoušení hlasu si Destinnová účtovala 150 Kč⁵, v jednom z uvedených případů učila zdarma. Nejpočetnější jsou hodiny u Milady Beutlové (1912–1975), která brala lekce i v sídle Destinnové na zámku ve Stráži nad Nežárkou. Beutlová spolu s Boženou Prexlerovou otiskly v Hudebních rozhledech vzpomínku na její styl výuky:

„Štěstí nám přálo, když nás přijala, aby s námi obětavě pracovala a předala nám alespoň část tajů svého pěveckého umění, o němž se vyjadřovala asi těmito slovy: Je to těžké a je to lehké. Těžké k pochopení a osvojení, kdo se však nezaplehně perného studia, je odměněn pocitem nesmírné lehkosti při zpěvu. Jedné z nás, která si přinesla špatné návyky z předchozího studia, bylo pro tyto vžité chyby zpočátku nesnadné vniknout do složitosti metody. Destinnová však dovedla pomoci – posilovala naši důvěru tím, že nám vyprávěla o svých těžkostech při začátku vlastního studia u své učitelky Loewe-Destinn. Jako jedenáctiletá zpívala v domácí společnosti tenorové partie v ansámblovém zpěvu. Tím si zvykla zpívat prsním tónem až do e2. S těmito návyky přišla ke své učitelce. Teprve za tři roky, a to při každodenní lekci, naučila se brát opřenou hlavovou rezonancí g2 a brzy po tomto úspěchu c3. Základním požadavkem při zpěvu byl pro Destinnovou krásný tón. Jako příklad uváděla tón houslí, svého nejoblíbenějšího nástroje. Žádala vždy nejpřirozenější způsob zpěvu a podle toho vedla své žáky. Říkávala: „Co vlastně je vlašská metoda?“ Pořádně otevřený krk, pevná opora tónu na dechu a rezonovat musí nejen maska a hlava, ale i celá kostra.“ – Neustále zdůrazňovala voluminéznost tónu v dutině ústní, nesnášela zesilování zvuku tlakem, „taháním zespoda“, nýbrž naopak vedla žáka k tomu, aby se naučil zesilovat tón jen elastickým rozvinutím dechu. Každé nasazení se mělo podle ní dít shora. Zdůrazňovala, že při používání řady tónů je nejdůležitější tón první, a to proto, že zvuková jasnost má v dalších tónech kontinuitu s tónem prvním. Proto je třeba tón především správně nasadit. Volila jednoduchá, prostá cvičení, na kterých důkladně procvičovala nejen rezonanci, ale i správné opření tónu: ve výškách žádala hlavně hluboké postavení hrtanu, aby tón volně pronikl do dutin hlavových, stále se rozvíjel a vyzněl v kovovém lesku.

Svým citlivým sluchem rozpoznávala sebenepatrnější nuance zvláště na přechodech rejstříků, které musely být zcela vyrovnány. Tím si hlas zachoval

⁵ V paritě kupní síly vyjádřeno, stály v roce 1930 věci denní či občasně potřeby tyto částky: 1 litr mléka nebo 1 kilogram mouky 2–3 koruny, vysavač 1500 korun, osobní automobil 18000 korun. Nejnižší mzda vyplácena většinou v zemědělství a osobních službách činila 10 korun za den. Nejlépe byli ohodnoceni úředníci, např. roční plat úředníka finanční stráže dosahoval rozmezí 9000–39 000 korun dle stupně zařazení.

ve všech polohách stejnou a přirozenou barvu. Zdůrazňovala: „Jen barva se nese přes orchestr, nikoliv v krku sevřený tón!“ – Žádala stejnobarevnou vokalizaci, „neutralizaci“ vokálů. Dbala deklamační čistoty zpívaného slova a mnohdy jeho špatnou znělost mistrně překlenula. Vždy jsme obdivovaly její úžasnou schopnost improvizace a paměť. Sedla ke klavíru a z paměti doprovázela různé arie, sice v harmonicky jednodušším podání, ale rytmicky vždy bezvadně. Během našeho prázdninového studia v jejím sídle Stráži nad Nežárkou radila nám Destiniová v předtuše blízké smrti, abychom si opatřily gramofonové desky s jejím hlasem. Měly být nápomocny při dalším studiu.“

První zmínka o slečně Beutlové je v Destiniově zápisníku ze 7. II 1929, kdy zkouší hlas a dává lekci, za což si počítá 300 Kč. Následují další hodiny 14., 21., 28. II. Dále v březnu 7., 13., 18., 21., 25. III. Pod nimi je uvedena zmínka: „Pak jede slečna na Velikonoční prázdniny.“ Dalšími termíny jsou 4., 15., 18., 22., 25., 31. IV.; 2., 7. V; na Stráži 10., 13., 17., 20., 24., 27. VI.; 1., 4., 8., 11., 15., 18., 22., 25., 29., 31. VII.; 2., 5., 8., 10. VIII. „12. VIII. odjela ze Stráže.“ „Září 2 lekce na Stráži 300,-. Placeno.“ Pokračuje 21., 22., 23. X.; 18., 21., 25., 28. XI.; 2., 5., 9., 12., 16., 19. XII. V lednu 1930 13., 16., 20., 23., 27., 30. Tradiční poznámka „placeno“ v tomto měsíci chybí. Poslední hodina byla zřejmě plánována na 30. 1. 1930, ale nedošlo k ní už, Ema Destiniová 28. 1. 1930 zemřela.

Slečna Prexlerová, soprán měla první lekci 25. IV 1929, následující 29. IV.; 2., 6., 13., 16. V. Na Stráži 1929 27. VI (7. lekce), 2. VII 8. lekce, 5. VII 9. lekce, 9., 12., 16., 19., 23. VII 14. lekce. „Placeno“. 23. VII. 27. VII 15. lekce, 30. VII, 1. VIII, 9. VIII, 13. VIII, 15. VIII, 17. VIII, 19. VIII, 12. X. „Celkem 3.300“. Pod částkou uvádí poznámky o dotyčné ve smyslu psychickém a nedostatku schopnosti. Ze zmíněného je patrné, že výuka je ukončena a v dalších záznamech se už toto jméno neobjevuje.

Mezi další jména uvedená v zápisníku patří např. pan továrník Pacovský a zkouška hlasu pí. Továrníkové, zkoušení hlasů u baronky Nádherné a dcery, slečna Milada Šimčíková dramatický soprán, atd. Vesměs se jedná o pár hodin u každého jednotlivce, které občas končí poznámkou typu „Čímž považuji „pěveckou dráhu“ této „dámy“ za skončenou.“

4 Závěr

Pro Emu Destiniovou bylo období výuky spíše záležitostí vyplivající z životních okolností, než vytouženou prací, což je zřejmé i z její korespondence. Nenavázal na ni nikdo, kdo by tradoval „metodu“ Destiniové a i ta by byla

marná, neboť pokud není hlasový materiál, nestačí ke kariéře jejího typu pouze technika. Ta je nedílným prostředkem, nikoli výsledkem.

Literatura

Hartman, E. *Královna zpěvu*. Orbis. Praha 1995.

Pospíšil, M. *Veliké srdce Emy Destinnové*. Supraphon. Praha 1980.

Rektorys, A. *Ema Destinnová*. Otto Girgal. Praha, 1936. materiály divadelního oddělení Národního muzea: *Briefe meines Meisters*. č. 1983.

URL: <http://www.mesec.cz/clanky/mzdy-a-ceny-vcera-a-dnes/>

<http://www.operissimo.com>

Nikola Šedinová Slabáková

Katedra hudební výchovy,

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého Olomouc